

1. Див.: Философский словарь / Авт.-сост. И.В. Андрущенко, О.А. Вусатюк, С.В. Линецкий, А.В. Шуба. – К.: А.С.К., 2006. – С. 575; Рабінович С. Суспільна мораль як предмет етики й юриспруденції // Право України. – 2011. – №8. – С. 177.
2. Припхан І.І. Конституційно-правові засади захисту суспільної моралі. Дис. ... канд. юрид. наук. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 17-25.
3. Морозова В.О. Адміністративна відповідальність за правопорушення проти громадської моралі. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2003. – С. 8.
4. Припхан І.І. Конституційно-правові засади захисту суспільної моралі. Дис. ... канд. юрид. наук. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 25.
5. Грицак О.В. Моральні засади суспільства як оціночна категорія українського цивільного права // http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Advokat/2010_3/2010-3-grytsak.pdf.
6. Припхан І.І. Конституційно-правові засади захисту суспільної моралі. Дис. ... канд. юрид. наук. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 31.
7. Національна програма патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.1999 р. №1697 // Офіційний вісник України від 01.10.1999 - 1999 р., № 37, стор. 33, код акту 10724/1999.
8. Указ Президента України “Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя” від 15.03.2002 р. №258 // Офіційний вісник України від 05.04.2002 - 2002 р., № 12, стор. 6, стаття 555, код акту 21864/2002.
9. Рабінович С. Суспільна мораль як предмет етики й юриспруденції // Право України. – 2011. – №8. – С. 178-179.
10. Рабінович С. Суспільна мораль як предмет етики й юриспруденції // Право України. – 2011. – №8. – С. 173.
11. Морозова В.О. Адміністративна відповідальність за правопорушення проти громадської моралі. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2003. – С. 7.
12. Махінчук В.М. Моральні засади суспільства як один з чинників цивільного законодавства та критеріїв визначення меж здійснення особистих немайнових прав // Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії та практики. Зб. наук.праць. За матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Х., 29-30 квітня 2004 р. - К., 2004. – С. 261.
13. Шимон С.І. Розмежування понять «суспільна мораль», «моральні засади» та «моральність» у цивільному праві // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_SND_2008/Pravo/26738.doc.htm.
14. Шимон С.І. Розмежування понять «суспільна мораль», «моральні засади» та «моральність» у цивільному праві // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_SND_2008/Pravo/26738.doc.htm.
15. Костицький В.В. Захист суспільної моралі як нова функція демократичної держави // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). — 2010.— № 3-4. — С. 8.
16. Рабінович С. Суспільна мораль як предмет етики й юриспруденції // Право України. – 2011. – № 8. – С. 176-177.

**КОНЦЕПЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИРОДНИЧОГО ПРАВА У ПОГЛЯДАХ
АЛЬФРЕДА ФЕРДРОССА**

Лаб'як О.

(аспірантка Львівського національного університету імені Івана Франка)

Сучасні правові ідеали, такі як невідчужувані права людини, правова держава, демократія, громадянське суспільство, котрі притаманні усім «цивілізованим» державам, котрі фіксуються у конституціях, універсальних міжнародно-правових актах ООН ніколи б не сформувались та не набули б такого широкого резонансу, якби не існувало школи природничого права.

Хоча поняття природничого права (*jus naturale*) бере свій початок ще у досократичний період (як ідея вічної правди) стрімкого розвитку та сучасного розуміння воно набуло після Другої Світової Війни, коли зацікавленість юристів до природничо-правових концепцій стрімко зросла, внаслідок розчарування у позитивному праві (*jus positivum*)[2, с. 174]

Одні автори в цілому заперечують природниче право внаслідок невизначеності його змісту. Згідно їх поглядів, принципи природничого права можуть розглядатися як дійсні лише за умови прийняття їх державами як звичаєве міжнародне право[1, с. 233]

Друга категорія юристів-міжнародників визнають можливість існування та використання концепції природничого права судьями та арбітрами в процесі тлумачення існуючих норм міжнародного права, та у випадках, коли виникає проблема застосування права при вирішенні певного міжнародного питання. Деякі поміж представників цієї категорії надають перевагу використанню таких понять як «принципи справедливості», «Принципи моралі та справедливості», або ж «*ex aequo et bono*», маючи на увазі поняття «природниче право».

Третя категорія науковців вказує на те, що є необхідним застосування природничого права не лише в процесі тлумачення норм міжнародного права, а також як доповнення позитивного права. Прихильниками концепції природничого права у науці міжнародного права є такі «неонатуралісти» як Леслі Джеймс Браулі (Великобританія), Джеймс Браун Скотт (США), Луї Лефюр, Антуан Пійє, Луї Дальбез, Поль Рітер (Франція), Ерст Зауер (Намеччина) та Алфред Фердрос (Австрія), погляди якого я б хотіла розглянути детальніше. Саме Альфред Фердрос (1890-1980) в одній із своїх основних праць «Універсальне право народів» прагнув здійснити синтез індивідуалістичного та унівесалістичного напрямку в теорії міжнародного права. Власне кажучи, всі праці Альфреда Фердроса є спробою синтезу права та філософії, природничого права та позитивізму.[2, с. 175]

Політико – правові погляди А.Фердроса- це еволюція від юридичного формалізму до визнання вагомості природничого права у міжнародному праві. У третьому виданні свого відомого курсу міжнародного права А.Фердрос, у спробі поєднати позитивізм та природниче право, висловлює думку, що природниче право повинно бути доповнено позитивним правом. «В основі кожного правового суспільства є ідея права. Примусовий порядок, що не керується цією ідеєю є не порядком, а деспотизмом.»

На думку А.Фердроса позитивне міжнародне право має «узгоджені правові принципи народів», котрі хоч і походять із надр природничого права, але вже частково були піддані впливу позитивного права. Дані принципи, на думку, А.Фердроса «мали силу ще до того як міжнародне право виробило свої власні норми шляхом формування звичаїв чи міжнародних договорів... і цей пріоритет є не лише історичним, але й нормативним».

Окрім питання природничого права А.Фердрос розглядав у своїй праці і інші питання. Роздумуючи про співвідношення між народного та національного права, А.Фердрос запропонував теорію «помірного монізму». Загалом, вчений поділяє думку про те, що міжнародне та національне право є частиною однієї системи, у котрій примат належить міжнародному праву.

Значний внесок А.Фердрос зробив у визначення змісту принципів міжнародного права. У своїй теорії загальних принципів міжнародного права вчений прагне довести, що позитивістське уявлення про міжнародне право як про право, що складається виключно із міжнародних договорів є скоріше метафізикою. У якості доказу, він вказує на те, що уже

впродовж кількох десятиліть у міжнародному арбітражі застосовуються принципи міжнародного права, які є кристалізацією міжнародної справедливості. [5, с.2]

Аналізуючи природу загальних принципів права, А.Фердрос робить висновки, що з точки зору судової та арбітражної практики міжнародне право ніколи не розглядалось як замкнена система. Навпаки, система міжнародного права із самого початку опиралась на принципи, юридична чинність яких не встановлювалась, а презюмувалась позитивним правом.

А.Фердрос поділяє принципи міжнародного права на дві категорії. До першої категорії належать ті принципи, котрі є притаманними усім правовим системам, останні без існування цих принципів просто не були б в змозі нормально функціонувати. До таких принципів слід віднести «елементарні засади людяності», до котрих апелює у своєму рішенні Міжнародний Суд ООН, а також вимоги добросовісності (*bona fides*). Ці принципи є вищими за міжнародне право, засноване на згоді держав, вони є імперативними нормами міжнародного права. Це означає, що жоден договір, чи звичай, який суперечить цим принципам, не може вважатись дійсним. Саме ці звичаї, на переконання Фердроса, є звязковою ланкою між позитивним та природничим правом.

Друга категорія загальних принципів права є принципи, описані у статті 38 (с) Статуту Міжнародного Суду ООН. Конкретизуючи, маються. Варто зазначити, що А.Фердрос зробив внесок у науку міжнародного права, провівши різницю між територіальною юрисдикцією та територіальним суверенітетом та контролем. Також цей видатний науковець розвинув теорію квазі-міжнародних договорів та концепцію постійного нейтралітету своєї рідної Австрії.

Завдячуючи своєму членству в Комісії міжнародного права ООН та будучи суддею Європейського Суду із прав людини у Стасбурзі, А.Фердрос був у змозі втілити деякі із своїх ідей у практику міжнародного права. Одним словом, приклад наукової та практичної діяльності А.Фердроса свідчить про взаємозв'язок між теорією та практикою міжнародного права.

Свою основну працю « Універсальне право народів» А.Фердрос завершує цитатою Августина Блаженного « Єдність у вагомих питаннях, милосердя у всьому». Очевидно, що А.Фердрос повністю заслуговує характеристику як видатного теоретика у великій суперечці між школами позитивного та природничого права.

Література:

1. Международное право. Перевод с немецкого / Фердрос А.; Под ред.: Тункин Г.И. (Предисл.); Пер.: Кублицкий Ф.А., Нарышкина Р.Л. - М.: Инostr. лит., 1959. - 652с.
2. Мережко, А. А. История международно-правовых учений [Текст] : учебное пособие / А.А. Мережко. - К. : Таксон, 2006. - 492 с.
3. Михайлов А.М. Идея естественного права ; история и теория.- М.;Юрлитинформ, 2010.-464 с.
4. Bruno Simma The Contribution of Alfred Verdross to the Theory of International Law <<http://www.ejil.org/pdfs/6/1/1300.pdf>>
5. PETER BRETT Voelkerrecht, by Alfred Verdross <<http://www.austlii.edu.au/au/journals/SydLRev/1956/24.pdf>>
6. Alfred Verdross (1890-1980) Biographical Note with Bibliography <http://www.ejil.org/pdfs/6/1/1274.pdf>